

ΚΕΤΕΒΕ

ISBN: 978-625-8770-45-2

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 1721

Felsefe

Yayın Yönetmeni

Furkan Çalışkan

Yayıma Hazırlayan

Hacer Selçuk

Düzeltili

Mustafa Aplay

Kapak

Harun Tan

Mizanpaj

Özkan Kaya

1. Baskı, 2008

KETEBE'DE

1. BASKI

Temmuz 2026

İstanbul

Ketebe Yayınları

Sertifika No: 49619

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212 612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Sertifika No: 45030

Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Yakuplu Mah. 194. Sk.

Blok No: 1 İç Kapı No: 465

Beylikdüzü/İstanbul

© Özgün adı *Symbolism: Its Meaning and Effect* olan eserin tüm yayın hakları saklıdır. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

SEMBOİLİZM

Anlamı ve Etkileri

ALFRED NORTH WHITEHEAD

TÜRKÇESİ
KADİR YILMAZ

KETEBE

Alfred North Whitehead

Yirminci yüzyılın en özgün matematikçi-filozoflarından biridir. 15 Şubat 1861'de İngiltere'nin Ramsgate kasabasında doğdu; 1880'de Cambridge Üniversitesi'ne bağlı Trinity College'da matematik öğrenimine başladı. 1884'te Trinity College Fellow'u seçildi ve ardından burada matematik dersleri vermeye başladı. Bertrand Russell ile birlikte kaleme aldıkları ve modern mantığın temel yapıtlarından sayılan *Principia Mathematica*'yı (1910–1913) bu dönemde tamamladı. 1910'dan sonra Londra'ya geçerek önce University College London'da, ardından Imperial College'da görev yaptı; bu yıllarda doğa ve eğitim felsefesine yöneldi. 1924'te Harvard Üniversitesi'nin felsefe profesörlüğü çağrısını kabul ederek hayatının Amerika dönemini başlattı; burada, "süreç felsefesi" olarak anılan özgün metafizik dizgesini geliştirdi. Gerçekliği durağan tözler olarak değil, sürekli oluş hâlindeki bir süreç olarak kavrayan bu düşüncenin başyapıtı *Süreç ve Gerçeklik*'tir (1929). 1927'de Virginia Üniversitesi'nde verdiği Barbour-Page konferanslarından doğan *Sembolizm* de aynı döneme aittir. Whitehead, 30 Aralık 1947'de Cambridge, Massachusetts'te yaşamını yitirdi.

Kadir Yılmaz

Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ve Yeditepe Üniversitesi Felsefe bölümlerinde eğitim aldı. Vadi, Siyasal, Ötügen, Ketebe, Divan Kitap, Paradigma, The Kitap, Elips Kitap ve Babil Kitap gibi kültür yayıncılarında çevirmenlik, editörlük, yayın danışmanlığı yaptı. Rene Descartes, Alfred North Whitehead, S. H. Alatas, Frans de Waal, Halford John Mackinder, Norman Finkelstein gibi filozof ve akademisyenlerin eserlerini Türkçeye çevirdi. 20 yılı aşan yayıncılık serüveni boyunca çevirdiği, seçtiği ve yayıma hazırladığı 3.000'den fazla kitabın Türk okurlarıyla buluşmasını yardımcı oldu.

İÇİNDEKİLER

Alfred North Whitehead ve Sembolizm Üzerine Kısa Bir Not	7
---	---

I. BÖLÜM

1. Sembolizm Türleri.....	11
2. Sembolizm ve Algılama.....	12
3. Yöntem Üzerine	15
4. Sembolizmin Yanılabilirliği.....	16
5. Sembolizm Nedir?.....	17
6. Eyleyim Olarak Deneyim.....	18
7. Dil	19
8. Dolaysız Gösterim.....	22
9. Algısal Deneyim	25
10. Algısal Deneyimde Sembolik Gönderim	26

11. Zihinsel ve Fiziksel Olan	27
12. Duyu-Verisi ve Uzay'ın Dolaysız Gösterimdeki Yerleri	29
13. Nesnelleştirme	32

II. BÖLÜM

1. Hume'un Nedensel Yeterlik Üzerine Görüşleri.....	37
2. Kant ve Nedensel Yeterlik	43
3. Nedensel Yeterliğin Doğrudan Algılanması	45
4. Nedensel Yeterliğin Basitliği.....	49
5. Algı Türlerinin Kesişmesi	54
6. Yerelleştirme.....	58
7. Kesin Tanım ve Önem Arasındaki Karşıtlık	60
8. Sonuç	63

III. BÖLÜM

Sembolizmin İşlevleri	65
-----------------------------	----

Alfred North Whitehead ve Sembolizm Üzerine Kısa Bir Not

15 Şubat 1861’de İngiltere’nin Ramsgate kasabasında dünyaya gelen Whitehead, Cambridge Üniversitesi’ne bağlı Trinity College’da 1880 yılında burslu olarak matematik öğrenimine başlar. Aynı bölümde 1884 yılından itibaren derslere girer. 1884 yılından 1910 yılına kadar matematik ve mantık üzerine çalışmalarını yoğunlaştıran Whitehead, bu dönemin meyvesi olarak nitelenebilecek *Principia Mathematica*’yı Bernard Russell ile birlikte üç yıl içerisinde kaleme alır. Whitehead, bu çalışmanın hazırlanma sürecinde Bernard Russell ile yollarının ayrılmasının kaçınılmazlığı ile yüzleşir. Her ne kadar ülkemizde adı Russell ile birlikte anılsa da Whitehead’in geliştirdiği *süreç felsefesinin* Russell’in felsefi görüşleriyle bir ilintisi bulunmamaktadır.

1910’dan 1924’e kadar geçen ve Whitehead’in ikinci dönemi olarak nitelenebilecek dönemde Londra’da doğa ve eğitim felsefesi üzerine çalışmalarını yoğunlaştırır.

Londra’da *Imperial College of Science and Technology*’de on üç yıl matematik profesörlüğü yaptıktan sonra Harvard Üniversitesi’nden gelen Felsefe Profesörlüğü teklifini kabul eden Whitehead’in böylece üçüncü dönemi diyebileceğimiz, Amerika’daki çalışma süreci başlar. Yetmiş altı yaşında emekli oluncaya kadar burada felsefe dersleri verir ve emekli olduktan sonra da dünyaya gözlerini yumacağı 1947 yılına kadar evinde seminerler vermeyi sürdürür.

Alfred Whitehead’in felsefi görüşlerini genel anlamıyla görebileceğimiz en önemli çalışması *Süreç ve Gerçeklik, Sembolizm* kitabından iki yıl sonra 1929’da kaleme alınır. Bu yönüyle *Sembolizm*, Whitehead’in genel metafizik anlayışının izlerini somut bir biçimde kendinde barındırır. *Sembolizm*’i Whitehead, üç ana bölüm altında ele alır. Kitabın tamamı, konferans metni olarak kaleme alınmış ve Harvard Üniversitesi’nde sunulmuştur. Akılda uyandırdığı ilk çağrışımlar ne olursa olsun, kitabı elinde bulunduran okuyucuların da göreceği üzere “sembolizm” ilk bölümde varlık felsefesi, ikinci bölümde bilgi felsefesi ve üçüncü bölümde ise büyük ölçüde siyaset felsefesi açısından ele alınır.

Bu kısa çalışmada Whitehead, felsefenin en önemli düşünürlerinden önce Hume ve Kant ile, son olarak da Edmund Burke ile hesaplaşarak çalışmasını tamamlar. Gerçekliği ve zamanın kendisini bir süreç olarak değerlendiren Whitehead, varlığı da değişmez bir yapıda düşünmeyip, süreç içerisinde devinen bir öz olarak tasavvur eder.

Whitehead, sembolizmin hangi anlamlara gelebileceği ve bu anlamların düşüncenin kendi gelişimi ve toplum

üzerindeki etkileri üzerine ana omurgasını oturttuğu bu çalışmasında, dilin kendisini sembolizm türlerinin en önemlisi olarak nitelendirir. On dokuz ve yirminci yüzyılı birlikte yaşamış bir düşünür olarak Whitehead, her ne kadar çok geniş bir çalışma alanı üzerinde yayılmış olsa da bu çalışmalar arasındaki bağı sürekli korumuş ve matematikten metafiziğe uzanan çalışmalarını *süreç felsefesi* ekseninde tutmuştur. Kitap hâline gelmiş çalışmalarının kronolojik dökümü şu şekildedir:

(1898) *A Treatise on Universal Algebra*, Cambridge: Cambridge University Press.

(1906) *On Mathematical Concepts of the Material World*, Londra: Dulau.

(1906) *The Axioms of Projective Geometry*, Cambridge: Cambridge University Press.

(1907) *The Axioms of Descriptive Geometry*, Cambridge: Cambridge University Press.

(1910, 1912, 1913) (Bertrand Russell ile birlikte) *Principia Mathematica*, 3 Cilt, Cambridge: Cambridge University Press.

(1911) *An Introduction to Mathematics*, Londra: Williams and Norgate.

(1919) *An Enquiry Concerning the Principles of Natural Knowledge*, Cambridge: Cambridge University Press.

(1920) *The Concept of Nature*, Cambridge: Cambridge University Press [*Doğa Kavramı*, çev. Sercan Çalıcı ve Songül Köse, Alfa Yayınları, 2017].

(1922) *The Principle of Relativity with Applications to Physical Science*, Cambridge: Cambridge University Press.

(1925) *Science and the Modern World*, Cambridge: Cambridge University Press [*Bilim ve Modern Dünya*, çev. Sercan Çalıcı, Say Yayınları, 2022].

(1926) *Religion in the Making*, New York: Macmillan [*Oluşan Din*, çev. Mevlüt Albayrak, Fol Kitap, 2021].

(1927) *Symbolism: Its Meaning and Effect*, New York: Macmillan [*Sembolizm: Anlamı ve Etkileri*, çev. Kadir Yılmaz, Şule Yayınları, 2008].

(1929) *The Aims of Education and Other Essays*, New York: Macmillan [*Eğitimin Amaçları ve Diğer Denemeler*, çev. Sercan Çalıcı, Say Yayınları, 2022].

(1929) *The Function of Reason*, Princeton: Princeton University Press [*Aklın İşlevi*, çev. Kevser Çelik, Fol Kitap, 2022].

(1929) *Process and Reality*, New York: Macmillan [*Süreç ve Gerçeklik*, çev. Kevser Çelik, Fol Kitap, 2021].

(1933) *Adventures of Ideas*, New York: Macmillan [*Düşüncelerin Serüvenleri*, çev. Yusuf Kaplan, Külliyyat Yayınları, 2019].

(1934) *Nature and Life*, Chicago: University of Chicago Press [*Doğa ve Yaşam*, çev. Sercan Çalıcı, Say Yayınları, 2023].

(1938) *Modes of Thought*, New York: Macmillan [*Düşünme Biçimleri*, çev. Yusuf Kaplan, Külliyyat Yayınları, 2023].

(1947) *Essays in Science and Philosophy*, New York: Philosophical Library.

Kadir Yılmaz